

SHAHRIXON SHEVASINING KASB-HUNAR LEKSIKASI

Islomov Ibratjon Inomjon o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqola Andijon viloyati Shahrixon shevasining kasb-hunar leksikasi lingvistik tahlil qilinadi. Sheva tarkibidagi kasb -hunarga oid yangi soʻzlarni oʻrgatadi. Shuningdek, kasb-hunar atamalarining mantiqiy xususiyatlari va ular orqali mahaliy madaniyatni anglash masalalariga eʼtibor qaratiladi.

Kalit soʻzlar: Shahrixon shevasi, kasb -hunar leksikasi, yangi terminlar, madaniy meros.

Shahrixon shevasi Oʻzbekistonning asosan shimoliy tomonlarida joylashgan.

Andijon viloyatida keng tarqalgan. Ushbu sheva nafaqat leksik, morfologik, fonetik, sintaktik xususiyatlari bilan oʻziga xosdir. Shu jumladan kasb- hunar leksikasi ham boydir. Ushbu maqolada kasb-hunarga oid yangi terminlar bilan tanishtiradi.

Shahrixon kasb -hunar leksikasining terminlari.

Shahrixon shevasida kasb-hunarga oid soʻzlar keng tarqalgan. Ayniqasa hunar turlari keng yoyilgan. Ulardan pichoqchilik, duratgorchilik, chilangarlik, zargarlik, beshikchilik, doʻppichilik kabi hunarlar mavjud. Pichoqchilikni olib qaraydigan boʻlsak, pichoqni 40 ga yaqin turi bor. Shahrixonga 1792 – yili birinchilardan boʻlib, Rahmatxoʻja Alixoʻjayevning avlodlari olib kelgan. Pichoqchilikda har bir pichoqni oʻziga xos ajralib turadigan xususiyatlari shu bilan bir-biridan farq qiladi.

Shahrixon pichoqlari ikkiga togʻri va qayqi pichoqlarga boʻlinadi. Tigʻ qismi toʻgʻrib boʻlsa, togʻri pichoq, tigʻ qismi uchi yuqoriga qayrilgan boʻlsa, qayqi pichoq deb nomlanadi. Ayni vaqtda tolbargi, suqma, isorcha, bahorcha, qozoqcha, ov pichogʻi, shahrixon pichoq, chayon pichoq, harbiy pichoq, milliy

qayrama pichoq, oxotichniy pichiq, qassob pichoq, dudama pichoq, muskulband pichoq, dandon pichoq, file pichog`i, tanto pichog`i, santaku pichog`i, chalabuzar pichoq kabi turlar mavjud. Endi Shahrixon pichoqlarini o`ziga xos tomonini o`rganib chiqamiz. Dandon sopli pichoq to`g`ri pichoqlar turiga kiradi. Tig` qismi o`tkir bo`lib, dastasi fil, morj, tuylen tishlaridan yasaladi. Pichoqning dum qismi suyak ichiga mustahkam qatiriladi. Chayon pichog`I qayqi pichoqlar turiga mansub bo`lib, uch qismi qayrilgan dum qismi esa chayon kabi qayrilgan bo`ladi. Ov pichog`i tig` qismi qalin bo`ladi, sababi hayvonlarni ovlashda daraxt shoxlarini kesishda qulay. Shahrixon pichog`i to`g`ri pichoqlar turiga mansub, tig` qismi uzun va o`tkir bo`ladi, dasta qismi esa ikki yonidan qatiriladi. Bu pichoqlarni o`ziga xos tomoni.

Folklor va Dialektologiya yo`nalishi 2-kurs magistranti.

Kasb-hunar leksikaning paydo bo`lish turlari:

Shahrixon shevasidagi kasb-hunar leksikasi asoson quydagi omillar ta`sirida shakllangan:

- O`troq xalqning tarixiy kasblari. (masalan, hunarmandchilik, ko`p yillik tarixi Shahrixon hududida markaziy o`rin tutgan.
- Hududiy iqlim sharoiti va tabiiy resurslari.(hunarmandchilik va dehqonchilik bilan bog`liq terminlar.)
- Boshqa tillardan kirib kelgan so`zlar.(maslan, arab , fors, rus, tojik tillaridan kirib kelgan atamalar)

Funksional vazifasi va zamonaviy tendensiyasi.

Shahrixon shevasidagi kasb- hunar leksikasi amaliy tilshunoslikda muhim o`rin tutadi.U mahaliy xalq orasida nafaqat kundalik hayotda, balki madaniy – tarix asarlarda, xalqa og`izaki ijodida va bayon uslubida ham keng tarqalgan. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar va yangi terminlarning kirib kelishi natijasida ayrim an`anaviy leksik birliklar unutilib borayotgani kuzatilmog`da.

Shahrixon shevasidagi kasb- hunar atamalari yangi davr talablari asosida yangicha mazmun kasb etmog`da.Masalan kasb hunar texnikasi bilan bog`liq yangi so`zlarning xalq tiliga kirib kelishi yoki eski atamaning zamonaviy kontekstda

qo'llanishi bunga yaqqol misol bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- 1.Mahmudov.SH. (2010) O`zbek shevalari va ularning kasb -hunar leksikasi.
- 2.Abdullayev. M (2008) O`zbek tili va uning leksik xususiyatlari. Toshkent .Akademiya..
- 3.Ergashev . E. (2015) Shahrixon shevasidagi kasb-hunar leksikasi. Toshkent . O`zbekiston .
- 4.Ismoilova. F. (2016) Shevalarda ijtimoiy leksikaning rivojlanishi. Toshkent. O`zbekiston.
5. Ibrohimov.S. (1959) Farg`ona shevasining kasb-hunar leksikasi. O`zbekiston fanlar Ademyasi.